

اجتماع بزرگ اربعین چه ویژگی‌هایی دارد؟

شکل‌گیری اقتصاد حول اربعین و نه در داخل آن

اربعین به دلیل تامین نیازهای بیش از ۲۰ میلیون تن شاهد صرف هزینه‌های بالایی است. با وجود این به دلیل خدمات داوطلبانه در طول مسیر اصلی پیاده، اقتصاد نه درون اصل حرکت، بلکه حول آن شکل می‌گیرد. در مراسم پیاده‌روی اربعین گرچه هزینه‌هایی مانند حمل و نقل و تامین مدارک برای زائران وجود دارد اما در شهر نجف که آغاز حرکت است، در مسیر و همچنین کربلا که مقصد است، هزینه‌چندانی وجود ندارد. دور کردن اقتصاد از محتوای اربعین به معنای فضا دادن برای رشد دیگر ابعاد است.

راهپیمایی در لانگ‌شات

سیدمهدی طالبی

مراسم پیاده‌روی اربعین برای بزرگداشت شهادت امام حسین علیه‌السلام خاندان و یاران با وفایش و همچنین هتک حرمت و ارتکاب جنایت علیه خاندان عترت علیهم‌السلام شکل گرفته است. از این رو دارای ریشه‌های بی‌بدیل دینی، تاریخی و اجتماعی است. رویکردها به آن از این جهت فعلا قادر به جزئی‌نگری مناسبی نیست، زیرا ابعاد گسترده، عمیق و چندگانه آن ابتدا نیازمند شناسایی و تفکیک است تا بتوان با ساخت یک شناخت کلی از پدیده اربعین به سمت بررسی جزئی‌تر آن حرکت کرد. از این رو در متن حاضر تلاش شده به اختصار برخی ابعاد کلی این پدیده شناسایی و مورد بررسی قرار گیرد.

اربعین فارغ از شریعت و اصالت اجتماع در آن

اربعین برخلاف حج و ایستگی گسترده‌ای به شریعت یا همان قوانین دینی ندارد. در حالی که مراسم حج یا حتی زیارت قبور ائمه (ع) مستلزم یادارای استحباب تأکیدی در به‌جای آوردن قوانین خاص شریعت است اما در پیاده‌روی اربعین خود حرکت به‌عنوان یک منسک اصل است بدون اینکه مسائل دیگری اهمیت داشته باشند. هرچند در حج و زیارت هم تجمع اجتماعی رخ می‌دهد و اهمیت دارد، ولی در کنار دیگر موضوعات مانند شریعت و رعایت قوانین خاص. با این حال اربعین تا سطحی فارغ از این قوانین خاص است که حتی امکان افراد به اصطلاح شل‌مذهب و حتی غیرمسلمانان نیز در آن حضور دارند.

سطوح ارتباط بالای مردمی

هنگامی که موضوعی مانند اقتصاد درون پدیده‌ای وجود داشته باشد افراد حاضر در آن باید همچنان برای اقدامات خود محاسبه‌گر باشند. با این حال در اربعین به دلیل خدمات داوطلبانه افراد حاضر در پیاده‌روی برای دریافت خدمات نیاز به محاسبه‌گری ندارد و به دفعات بیشتری با افراد خدمات‌دهنده ارتباط برقرار می‌کنند. همچنین داوطلبانه بودن خدمات و علاقه دوطرفه موجود به شکل‌گیری رابطه عاطفی حتی در لحظات کوتاه منجر می‌شود، در حالی که رابطه عاطفی در دیگر اوقات زندگی تنها از نوع خاص ایجاد می‌شود و برای شکل‌گیری آن نیز زمان زیادی لازم است. همچنین باید در نظر داشت علاقه افراد به ارائه خدمات به زائران امام حسین (ع) باعث می‌شود افراد بدون توجه به سود و زیان هر خدماتی را که قادر به انجام آن هستند به زوار ارائه دهند. این در حالی است که تفکر اقتصادی برای ارائه خدمات به‌دنبال صرفه است و جایی را انتخاب می‌کند که در آن بیشتر سود عاید خدمات‌دهنده شود. همین موضوع که از مزایای دور بودن اقتصاد از اصل پیاده‌روی اربعین است باعث می‌شود افراد بیشتری با نیت خیر به سمت ارائه خدمت به زائران گام بردارند و نقاط تماس جمعیت حاضر در مراسم افزایش یابد. پیاده‌روی اربعین از این جهات با زیارت صرف تفاوت دارد. در زیارت نیز هرچند درهم‌آمیختگی جمعیت وجود دارد اما در نقاطی خاص روی می‌دهد اما در مراسم اربعین به دلیل وجود پیاده‌روی سطح تماس برای افراد در ۸۰ کیلومتر مسیر و حداقل طی سه روز صورت می‌گیرد. در اینجا سطح تماس از حالت نقطه‌ای خارج می‌شود و ضمن گرفتن بُعد مسافت بُعد زمانی هم به خود می‌گیرد.

اربعین آغاز حرکت صرف و نوآوری

انسان‌ها براساس اتفاقات و پدیده‌های مورد اهمیت و بزرگی آنها به سمت خلاقیت و اساساً «حرکت» روی می‌آورند. مراسم اربعین با توجه به اهمیت دینی آن و ابعاد بزرگ مادی‌اش، محلی برای حرکت و ملزم شدن به نوآوری برای حاضران است. ارائه‌دهندگان خدمات باید برای پذیرایی در منازل و مواکب ضمن مدیریت شرایط بعد از اشباع خدمات پیشین به سمت خدمات فرهنگی مانند آنچه در برخی مواکب دیده می‌شود، حرکت کنند. اقدام ساده اما دامن‌دار عده‌ای از زائران برای طراحی عروسک‌ها و لوازم فرهنگی جهت هدیه‌دادن به کودکان عراقی از جمله حوزه‌های نوآوری است. طراحی مواکب‌ها، ارائه خدمات فرهنگی مانند نمایش تئاتر و تعزیه برای زائران و همچنین تلاش برای ساخت مستندها از جمله نوآوری‌های دیگر هستند. به‌عنوان مثال مستندهای اربعینی پس از تمرکز بر کلیت این سوژه با سوژه‌یابی جزئی‌تر به‌دنبال روایت از اشخاص حاضر در این مراسم هستند. ساخت مستند از شرکت‌کنندگان پیشین مراسم اربعین که در دوره خطرناک صدام این مراسم را برپا داشته‌اند در این دسته قرار می‌گیرد.

